

V. LENINO GIMIMO 100-OSIOMS METINĖMS SKIRTOS KONFERENCIJOS MEDŽIAGA

S. PULKAUNINKAS

V. LENINO IDĖJOS — MŪSŲ DARBO GAIRĖS

(Tarpinstitutinės filosofų mokslinės konferencijos apžvalga)

Pažymint V. Lenino 100-ąsias gimimo metines, 1970 metų balandžio 18 d. Vilniaus Valstybiniame V. Kapsuko universitete įvyko Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų filosofų mokslinė konferencija. Joje be Universiteto filosofų dalyvavo Kauno Medicinos instituto, Šiaulių K. Preikšo pedagoginio instituto bei kitų aukštųjų mokyklų filosofijos dėstytojai, aspirantai, taip pat svečias iš Vokietijos Demokratinės Respublikos — Greifswaldo Ernsto-Morico Arnto universiteto Marksizmo-leninizmo sekcijos dėstytojas dr. Gerdas Liudvikas.

Konferencijos dalyviai iš klausė 10 pranešimų: 6 rytiniame posėdyje ir 4 vakariniame.

Pranešimą apie tai, kaip V. Leninas suprato marksizmo vietą ir vaidmenį filosofijos istorijoje, padarė Universiteto Filosofijos katedros docentas **J. Repšys**. Pranešėjas akcentavo mintį, kad marksizmo V. Leninas nelaikė filosofine srove, kilusia grynai iš savo idėjinės bazės: marksizmo jėgos pagrindas tas, kad jis sugebėjo pasiimti ir perdirbti visa, kas buvo vertinga ankstesnėse filosofinės minties pakopose. Pasiremdamas V. Lenino veikalais („Mūsų programa“, „Apie kai kurias marksizmo istorinio vystymosi aplinkybes“, „Kas yra „liaudies draugai“ ir kaip jie kariauja prieš socialdemokratų?“), pranešėjas apžvelgė dialektinio materializmo santykius su pagrindinėmis buržuazinės filosofijos kryptimis, nurodė V. Lenino iškeltus buržuazinės filosofijos kritikos principus ir pagrindė tų principų aktualumą šiai dienai. Pranešėjas pastebėjo, kad, kritikuodami priešiškas filosofines teorijas, kartais apsiribojame paprastu jų problematikos atmetimu ar vien išvadų kritika. Tuo tarpu dialektinė kritika reikalauja atskleisti, kiek yra realūs kritikuojamų koncepcijų keliami klausimai, ir duoti jų marksistinį sprendimą.

Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto Filosofijos katedros vyr. dėstytojas **S. Rudzevičius** savo pranešime nagrinėjo kai kuriuos gamtos mokslų filosofinės analizės momentus. Kalbėdamas apie pažinimo sudėtingumą bei sunkumą, pranešėjas pažymėjo, kad tai lemia pažinimo

objektų ir reiškinių sudėtingumas, jų kitimas, įvairiapusiai santykiai su kitais objektais bei reiškiniais, taip pat prieštaringas paties mokslo raidos pobūdis, tos raidos netolygumas. Revoliucinio pobūdžio kritiniai momentai mokslo evoliucijoje yra būtina jo pažangos sąlyga. Užmirštant euristinę „križių“ pusę mokslo raidoje, nusižengiama V. Lenino suformuluotiems bendriesiems gamtos mokslų filosofinės analizės principams, kurie itin aktualūs ir šiandien. Kalbėdamas apie marksistinės filosofijos ir gamtos mokslų sąveiką, pranešėjas pabrėžė du jos aspektus: iš vienos pusės, marksistinė filosofija yra metodologinis gamtos mokslų pagrindas, iš antros — patys gamtos mokslai kelia metodologinio pobūdžio problemas. Metodologinio pobūdžio problemos moksle iškyla tada, kai gamtos moksluose sukaupiama tiek naujos faktinės medžiagos, kad jai paaiškinti senųjų teorijų nebepakanka, arba kai, mokslo pažangai reikalaujant išspręsti kokią nors naują hipotezę, sukauptos faktinės medžiagos jai patvirtinti nepakanka, arba kai atsiranda nauja mokslo šaka, tirianti iki šiol nežinotus reiškinius.

Baigdamas pranešėjas pabrėžė lenininės metodologijos principų kūrybiško taikymo gamtos moksluose būtinumą ir produktyvumą.

Savo pranešime „Pirmykštės pasaulėžiūros rekonstravimo gnoseologinis aspektas (pažinimo priešistorijo problema)“ Kauno Medicinos instituto Filosofijos ir mokslinio komunizmo katedros dėstytoja **B. Vaitkutė** pažymėjo, kad pirmykštė pasaulėžiūra dažniausiai analizuojama religijos kilmės aspektu. Norėdami nustatyti kitus šios problemos tyrimo aspektus, turime išsiaiškinti žmoniškų vaizdinių prigimtį, jų funkcijas bei formavimosi priežastis ir pagrindą. Raktą šioms problemoms spręsti yra palikęs K. Marksas „Kapitale“. Marksistinės gnoseologijos požiūriu pirmykščiai vaizdiniai turėtų būti laikomi mokslinio pažinimo priešistoriju. Pranešėja pastebėjo, kad šitaip problema traktuojama ir V. Lenino „Filosofijos sąsiuvinuose“. Pirmykštis dvasinis gyvenimas yra sinkretinio pobūdžio, jame išskirtina tiek religinė-mistinė, tiek ir racionalaus pažinimo tendencija.

Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto Filosofijos katedros aspirantas **Z. Morkūnas** nagrinėjo kai kuriuos socializmą kuriančios visuomenės politinės organizacijos momentus. Pranešėjas pastebėjo, kad ne visi marksistai vienodai suprato politinės organizacijos elementų paskirtį. Klaidingas paskirties supratimas atsirandąs dėl to, kad galutiniu visuomenės tikslu laikomas tik materialinės-techninės komunizmo bazės sukūrimas arba visuomenės narių poreikių tenkinimas. Gamybos priemonių suvalstybinimas čia sutapatinamas su faktiniu jų suvisuomeninimu ir su tiesioginiu komunistiniu visuomeninių gamybos produktų pasisavinimu. Tuo pačiu užmirštama, kad materialinės-techninės komunizmo bazės sukūrimas yra ne savitiksliis, o žmogus — ne priemonė jam pasiekti, bet tik bū-

tina sąlyga pasiekti būklei, kurioje visapusiškas žmogaus sugebėjimų ugdymas tampa savitiksiu dalyku.

Materialistiniam visuomenės aiškinimo kriterijui savo pranešimą skyrė filos. m. kand. **E. Krakauskas** (VVU).

Rytiniame posėdyje dar kalbėjo doc. **F. Škiliarskaitė** (VVU). Savo pranešime „V. Leninas apie moterų klausimo išsprendimo kelius“ ji gvildeno aktualias moterų laisvės ir lygiateisiškumo problemas. Doc. F. Škiliarskaitė pabrėžė, kad V. Leninas sukonkretino K. Markso ir F. Engelso iškeltus moterų klausimo sprendimo būdus. Socialistinėje visuomenėje dar išlieka kai kurie faktinės nelygybės reiškiniai: moterims dažniausiai suverčiama namų ruoša — pats nenašiausias ir sunkus darbas. Norint galutinai išspręsti moterų problemą, reikia iš esmės pertvarkyti visuomeninį ūkį, techniką, papročius. Labai svarbi tos problemos sprendimo sąlyga yra aktyvus moterų dalyvavimas valstybės, įmonių, įstaigų valdyme bei kitame visuomeniniame darbe. Moteriai turi būti sudarytos tokios sąlygos, kad ji galėtų sėkmingai derinti darbą visuomeninėje gamyboje su motinyste.

Vakariniame posėdyje buvo perskaityti 4 pranešimai. Konferencijos dalyviai išklauė Universiteto Filosofijos katedros vedėjo doc. **E. Meškauskio** pranešimą „V. Leninas apie konstruktyvų pažinimo proceso pobūdį“.

Lenininė atspindėjimo teorija yra aktuali ir šiandien, pabrėžė pranešėjas. Kai kurie atspindėjimo teorijos kritikai ją traktuoja labai metafiziškai. Marksistinę pažinimo teoriją V. Leninas plėtojo, polemizuodamas su empiriniu pozityvizmu, kur materializmo kritikai bandė panaudoti XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios fizikos atradimus. Išaiškinęs metodologinę šių atradimų prasmę, V. Leninas parodė, jog jie ne paneigia, o patvirtina materialistinę konstruktyvinę pažinimo, kaip tikrovės atspindėjimo, koncepciją.

Filos. m. dr. **R. Plečkaičio** (VVU) pranešimas buvo skirtas V. Lenino loginėms idėjoms ir jų ryšiui su šiuolaikine logika. V. Lenino veikaluose gvildenamos loginės problemos, kritikuojama to meto formalioji logika, nes ji neteikė priemonių svarbiausioms filosofinėms problemoms spręsti. V. Leninui, pastebėjo pranešėjas, rūpėjo filosofiškai apibendrinti XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios gamtos mokslų pasiekimus. Čia ir yra vienas V. Lenino loginių idėjų šaltinis. Antrasis — tai siekimas metodologiškai pagrįsti pačią dialektinio materializmo filosofiją. Pranešėjas gvildeno V. Lenino mintis apie dialektikos, logikos ir pažinimo teorijos vienybę.

Pranešimą apie estetinio vertinimo principus V. Lenino veikaluose padarė Universiteto Filosofijos katedros vyr. dėstytojas **I. Ledas**.

V. Lenino estetinio vertinimo principus, pažymėjo pranešėjas, teisingai galima suprasti tik bendrame jo pažiūrų į žmogų ir visuomenę kontekste, to meto idėjinių ir socialinių kovų fone.

Estetinių vertinimų bei vertybių klausimus V. Leninas nagrinėjo, nuosekliai remdamasis dialektine materialistine metodologija. Pirmiausia jis kreipė dėmesį į estetinių vertinimų, skonių, idealų kilmę, į jų *socialinį sąlygotumą*, parodydamas, kaip juos lemia materiali socialinė žmonių veikla — praktika, kaip jie skiriasi priklausomai nuo žmogaus padėties visuomenėje. Drauge V. Leninas pabrėžė visų vertinimų — tame tarpe estetinių — *praktinį reikšmingumą*: formuodami tam tikrą žmogaus nusistatymą tikrovės atžvilgiu, jie daro grįžtamą poveikį jo praktinei veiklai, o kartu visos visuomenės raidai. Ne viena proga (pavyzdžiui, kalbėdamas apie L. Tolstojų, M. Gorkį, V. Majakovskį ir kitus) V. Leninas yra lietus estetinių vertinimų (bei vertybių) *specifika*, jų *santykinį savarakiškumą* kitų vertinimų atžvilgiu, kylantį iš estetinio vertinimo sintetiškumo.

Vadovaudamas revoliucinei proletariato kovai, o vėliau — naujos, socialistinės visuomenės kūrimui, V. Leninas ypač pabrėždavo tuos estetinio vertinimo principus, kurie perėjimo iš kapitalizmo į socializmą laikotarpiu yra aktualiausi: a) *partiškumą* — estetinių (meninių) vertinimų sąmoningą socialinį kryptingumą, jų atitikimą pažangių visuomenės jėgų (klasių, partijų) interesams; b) *liaudiškumą* — organišką estetinių vertybių ryšį su liaudimi, jos pasaulėjautą; c) estetinių idealų *perimamumą* — naujųjų dvasinių vertybių ryšį su pažangiąja praeities kultūra, su demokratinėmis jos tradicijomis.

Kiekvienu konkrečiu atveju V. Leninas teigiamai estetiškai vertino visa tai, kas reiškia *žmogaus laisvę, kovą dėl jos*, kas padeda žmogui išsivaduoti iš socialinės priespaudos, įveikti gamtos stichiją, tapti harmoninga, *kūrybiška asmenybe*, o neigiamai — visa tai, kas *pajungia žmogų, nuasmenina jį*, kas reiškia jo pažeminimą — pavertimą klasinių privilegijų įtvirtinimo priemone.

Tiksliausiai V. Lenino estetinių pažiūrų esmę, pranešėjo nuomone, nusako *revoliucinio humanizmo* principas, suponuojantis bei įprasminantis visus kitus jo iškeltus estetinio vertinimo principus.

Kaip praktinis V. Lenino idėjų įgyvendinimo atgarsis buvo konferencijos svečio dr. Gerdo Ljudviko pranešimas apie aktualius socializmo sukūrimo klausimus Vokietijos Demokratinėje Respublikoje.

Po pranešimų vyko diskusija, kurioje dalyvavo prof. I. Zaksas (KMI), e. prof. p. R. Plečkaitis, doc. E. Meškauskas (VVU), vyr. dėst. S. Rudzevičius (VVPI), asp. Z. Morkūnas (VVU) ir kiti.

Baigiamajame žodyje konferencijos mokslinis vadovas doc. E. Meškauskas pažymėjo, kad konferencija buvo naudinga, filosofai kūrybiškai jai pasirėngė ir deramai sutiko V. Lenino 100-ųjų gimimo metinių jubiliejų.